

נאות דשא

לרבינו שמואל דב אשר בן רבינו מרדכי יוסף ליינער

עם רבדים עלי דשא

reubenboshnack@gmail.com

פרשת שופטים

שופטים ושופטים תתן לך בבל שעריך. אחר כך כתיב פרשת המלך. ויש לדקדק דכתיב ואמרת אשימה עלי מלך, ¹מה חילוק יש בין שופט ובין מלך. דנראה מתוך הכתוב אם תמנה לך שופטים הגונים אזי תזכה למלך, לכן בתיב שופטים לודם למלך, לכן צריך לידע מה חילוק וש ביניהם, הלא צריך לשמוע אל השופט כמו למלך, ואם לא ישמע אל דברי השופט ימות, ואפילו אומר על ימין שמאל צריך לשמוע בקולו, וגם הוא ראש לכל ישראל.

ועוד יש לרקדקדק למה הפסיק בין שופט למלך בזקן ממרא.² ועוד יש לדקדק הלא דברי תורה הם בכל עת ובכל זמן, מה אנו עושים עתה שאין לנו כל זאת.

אך הענין הוא, דכתיב (שופטים יז, ו) ³ בימים ההם מלך אין בישראל איש הישר בעיניו יעשה. הכתוב מתאונן על זה כל הישר שאדם צריך להיות תחת עול המלך, וזה החילוק שיש בין השופט ובין המלך הוא זקן ממרא, דהיינו כשמלך מלך בישראל לא יכול להיות זקן ממרא, דאיתא בגמרא (סנהדרין פו ע"ב) ⁴ כשבא זקן ממרא לביתו ולמד כמו שלמד אינו חייב רק כשמורה לעשות. דבר זה מורה שאין צורך לבטל דעתו נגד השופט, רק לעשות מעשה אסור להטות אף שיאמר על שמאל שהוא ימין, כי הממשלה נתן הקב"ה להשופט שהוא ישפוט את בני ישראל לפי דעתו.

ועוד יש דבר בהשופט, שאם השופט רואה שטעה אזי יוכל להחזיר הדבר ומצוה להחזיר, מה שאין דבר זה במלך, כי אצל המלך לא שייך שום טעות ולא שוגג ולא יוכל להחזיר הדבר, כי אפילו על דבר קל של נביא נענש, כמו שמצי המלך אצל שאול המלך שנלקח מאתו המלוכה על שחמל על אגג⁵ ועל מיטב הצאן הבקר, והלא יוכל לתקן, כי אגג

1

(1) ספר דברים פרק יז

(יד) כי תבא אל הארץ אשר ידוך אלהיך נתן לך וירשיתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי:

2

(1) ספר דברים פרק יז

(יב) והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן העמד לשרת שם את ידוך אלהיך או אל השפט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל:

(יג) וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידו עוד:

(יד) כי תבא אל הארץ אשר ידוך אלהיך נתן לך וירשיתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי:

3

ספר שופטים פרק יז

(ו) בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה:

4

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פו/ב

משנה זקן ממרא על פי בית דין שנאמר כי יפלא ממך דבר למשפט שלשה בתי דינין היו שם אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ואחד יושב בלשכת הגזית באין לזה שעל פתח הר הבית ואומר כך דרשתי וכך דרשו חברי כך לימדתי וכך לימדו חברי אם שמעו אמר להם ואם לאו באין להן לאותן שעל פתח עזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חברי כך לימדתי וכך לימדו חברי אם שמעו אמר להם ואם לאו אלו באין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית שממנו יוצא תורה לכל ישראל שנאמר מן המקום ההוא אשר יבחר ה' חזר לעירו שנה ולמד בדרך שהיה למד פטור ואם הורה לעשות חייב שנאמר והאיש אשר יעשה בזדון אינו חייב עד שיוורה לעשות תלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומר קולו.

⁵ ספר שמואל א פרק טו

הרגו שמואל וחבקר לא יקריבו. וכן מצינו גבי דוד שהשליט ציבא על בית שאול,⁶ יצאת בת קול רחבעם וירבעם יחלקו את המלכות,⁷ והלא יוכל לתקן ולהחזיר השדה למפיבושת ולפייס את ציבא בדמים. בזה מודיענו כי מדת המלך הוא שיכוון תמיד לעומק דעת הקב"ה, בין שיעשה מדעת בין שלא מדעת, ולזה אי אפשר הדבר בחזרה, כי כבר מוכח שלא כיון לעומק דעת הקב"ה ומה מועיל חזרה בזה, לכן אצל המלך לא יוכל להיות זקן ממרא, כי אם יצא מפי המלך דבר הוא כבר נחלט שלא יוכל להחזיר הדבר, כי כיון לעומק דעת הקב"ה והאיך יוכל שום אדם לחלוק עליו, כי מחלוקת היא כי זקן ממרא אומר שהם טועים בדבר, ואצל המלך לא שייך שום טעות כנ"ל.

לפיכך הזהיר⁸ למלך שלש מצות שלא ירבה לו סוסים ולא ישיב העם ולא ירבה נשים ולא יסור לבבו, ועל כסף וזהב לא כתיב בתורה טעם הדבר, ויראה כי מה שכתוב אחריו וכתב לו את משנה התורה הזאת, כי רבוי כסף וזהב מביאו

(יט) וְלֹמָה לֹא שִׁמְעַת בְּקוֹל יְדוֹד וְתַעֲשׂ אֶל הַשָּׁלַל וְתַעֲשׂ הִרַע בְּעֵינֵי יְדוֹד:
(כ) וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שִׁמְעַת בְּקוֹל יְדוֹד וְאַל תְּדַבֵּר אֲשֶׁר שָׁלַחנִי יְדוֹד וְאַבִּיָא אֶת אֲגַג מֶלֶךְ עַמְלֵק וְאֶת עַמְלֵק הַחֲרַמְתִּי:

(כא) וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלַל צֹאן וּבָקָר רַאשֵׁית הַחֶרֶם לְזִבְחַת לַיהוָה בְּגִלְגָל:
(כב) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֲפֹץ לַיהוָה בְּעֵלּוֹת וּזְבָחִים כְּשִׁמְעַת בְּקוֹל יְדוֹד הִנֵּה שָׁמַע מְזִבְחַת טוֹב לְהִקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים:
(כג) כִּי חֹטְאת קֶסֶם מֵרִי וְאִן וְתִרְפִּים הַפָּצַר יַעַן מֵאִסַּת אֶת דְּבַר יְדוֹד וַיִּמְאַסֶּה מִמֶּלֶךְ:
(כד) וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל שְׁמוּאֵל חֹטְאתִי כִּי עֲבַרְתִּי אֶת פִּי יְדוֹד וְאֶת דְּבָרֶיךָ כִּי יֵרֵאתִי אֶת הָעָם וְאֲשַׁמַּע בְּקוֹלָם:
(כה) וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת חֹטְאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֲשַׁתְּחֹה לַיהוָה:
(כו) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שְׂאוּל לֹא אֲשׁוּב עִמָּךְ כִּי מֵאִסַּתָּה אֶת דְּבַר יְדוֹד וַיִּמְאַסֶּה יְדוֹד מֵהָיִית מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל:
(כז) וַיֹּסֵב שְׁמוּאֵל לְלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בְּכַנֶּף מַעֲלֵו וַיִּקְרַע:
(כח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קְרַע יְדוֹד אֶת מַמְלַכְוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיָךְ הַיּוֹם וְנִתְּנָה לְרַעַךְ הַטוֹב מִמֶּךָ:
(כט) וְגַם נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנְחַם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנְחָם:
(ל) וַיֹּאמֶר חֹטְאתִי עַתָּה כְּבֹדִנִי נָא נִגְדַת זִקְנִי עִמִּי וְנִגְדַת יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה:
(לא) וַיֵּשֶׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרַי שְׂאוּל וַיִּשְׁתַּחֲוּ שְׂאוּל לַיהוָה:
(לב) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת אֲגַג מֶלֶךְ עַמְלֵק וַיִּלַּךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַת וַיֹּאמֶר אֲגַג אֶכֶן סָר מֵרַחֲמֵיךָ
6 ספר שמואל ב פרק ט

(א) וַיֹּאמֶר דָּוִד הֲכִי יֵשׁ עוֹד אֲשֶׁר נֹתַר לְבֵית שְׂאוּל וְאֶעֱשֶׂה עִמּוֹ חֶסֶד בְּעַבְרַת יְהוָה:
(ב) וּלְבֵית שְׂאוּל עֲבָד וְשָׂמוּ צִיבָא וַיִּקְרָאוּ לוֹ אֶל דָּוִד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֵלָיו הֲאֵתָה צִיבָא וַיֹּאמֶר עֲבָדְךָ:
(ג) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הָאֶפֶס עוֹד אִישׁ לְבֵית שְׂאוּל וְאֶעֱשֶׂה עִמּוֹ חֶסֶד אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל הַמֶּלֶךְ עוֹד בֵּן לַיהוָה נָכָה רַגְלִים:
(ד) וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ אִיפֹה הוּא וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל הַמֶּלֶךְ הִנֵּה הוּא בֵּית מַכִּיר בֵּן עַמִּיאֵל בְּלוֹ דְּבַר:
(ה) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיִּקְהֹהוּ מִבֵּית מַכִּיר בֵּן עַמִּיאֵל מִלּוֹ דְּבַר:
(ו) וַיָּבֵא מִפִּיבֶשֶׁת בֵּן יְהוָה בֵּן שְׂאוּל אֶל דָּוִד וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיֹּאמֶר דָּוִד מִפִּיבֶשֶׁת וַיֹּאמֶר הִנֵּה עֲבָדְךָ:
(ז) וַיֹּאמֶר לוֹ דָּוִד אַל תִּירָא כִּי עָשִׂה אֶעֱשֶׂה עִמָּךְ חֶסֶד בְּעַבְרַת יְהוָה וְהִשְׁבַּתִּי לְךָ אֶת כָּל שְׂדֵה שְׂאוּל אֲבִיךָ וְאֵתָה תֹאכַל לֶחֶם עַל שְׁלַחְנִי תָמִיד:
(ח) וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיֹּאמֶר מֶה עֲבָדְךָ כִּי פָנִית אֶל הַכְּלָב הַמַּת אֲשֶׁר כְּמוֹנִי:
(ט) וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ אֶל צִיבָא נַעַר שְׂאוּל וַיֹּאמֶר אֵלָיו כָּל אֲשֶׁר הִיָּה לְשְׂאוּל וְלָכַל בֵּיתוֹ נָתַתִּי לָכֶן אֲדֹנִיךָ:
(י) וְעַבְדְּתָ לֹא אֶת הָאֲדָמָה אֵתָה וּבְנִיךָ וְעַבְדֶּיךָ וְהַבָּאִת וְהִיָּה לָכֶן אֲדֹנִיךָ לֶחֶם וְאָכְלוּ וּמִפִּיבֶשֶׁת בֵּן אֲדֹנִיךָ יֹאכַל תָּמִיד לֶחֶם עַל שְׁלַחְנִי וְלִצִּיבָא חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִים בָּנִים וְעֶשְׂרִים עַבְדִּים:
(יא) וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל הַמֶּלֶךְ כָּל אֲשֶׁר יִצְוֶה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֶת עַבְדּוֹ כִּן יַעֲשֶׂה עֲבָדְךָ וּמִפִּיבֶשֶׁת אֶכַל עַל שְׁלַחְנִי כָאֶחָד מִבְּנֵי הַמֶּלֶךְ:
(יב) וְלִמִּפִּיבֶשֶׁת בֵּן קֶטָן וְשָׂמוּ מִיכָא וְכָל מוֹשֵׁב בֵּית צִיבָא עַבְדִּים לִמִּפִּיבֶשֶׁת:
7 תלמוד בבלי מסכת שבת דף נ/ב

אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר דוד למפיבושת אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה בת קול ואמרה לו רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה אמר רב יהודה אמר רב אילמלי לא קיבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל עבודה זרה ולא גלינו

ספר דברים פרק יז
(טו) שוֹם תִּשָּׂם עַלְיָךְ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְדוֹד אֶלְהֵיךָ בּוֹ מִקְרֵב אַחֲיָךְ תִּשָּׂם עַלְיָךְ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לִתֵּת עַלְיָךְ אִישׁ נִכְרִי אֲשֶׁר לֹא אַחֲיָךְ הוּא:
(טז) רַק לֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים וְלֹא יִשִּׁיב אֶת הָעָם מִצְרַיִמָה לְמַעַן הַרְבוֹת סוּס וַיְדוֹד אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפוּן לְשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד:
(יז) וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים וְלֹא יִסּוֹר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה לוֹ מְאֹד:
(יח) וְהִיָּה כְשִׁבְתוֹ עַל כֶּסֶף מִמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלְּפָנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם:
(יט) וְהִיָּתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּו לְמַעַן יִלְמַד לִירְאֵה אֶת יְדוֹד אֶלְהֵיוֹ לְשִׁמֹּר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם:
(כ) לְבַלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֲחֵיו וּלְבַלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יְמִין וְשְׂמֹאל לְמַעַן יִרְאֶה יְמִין עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבְנָיו בְּקִרְבֵי יִשְׂרָאֵל:

לידי ביטול תורה. ועל ב' דברים שכתוב בהם טעם היינו סוסים ולא ישיב העם מצרימה, היינו שלא יגרום מכשול לבני ישראל. ועל נשים שלא יסור לבבו, היינו, שלא יגרום מכשול לעצמו, כדי שיהיה לו בר לבב שיכוון לעומק דעת השי"ת מאחר שנידון על השוגג כמזיד.

ועל זה איתא בגמרא ראש השנה (כא עב) בקש קהלת למצוא דברי חפץ⁹ (קהלת יב י')¹⁰ רב ושמואל חד אמר בקש קהלת להיות כמשה, יצאת בת קול ואמרה ולא קם עוד נביא כמשה. וחד אמר בנביאים לא קם אבל במלכים קם, ומאי בקש קהלת למצוא דברי חפץ שבקש לדון דינין שבלב בלא עדים, יצאת בת קול ואמרה יושר דביר אמת על כי שנים.

להבן זה כי שלמה עבר על ג דברים הללו ונתן טעם לדבר למה עבר, על סוסים נאמר ולא ישיב העם מצרימה, על זה אמר בקש קהלת להיות כמשה, פירוש אף אם ירדו מצרימה אוכל להוציא אותם משם כמו משה. על השנית שנאמר ולא יסור לבבו, על זה בקש לדון דינין שבלב, היינו בזה הראה שלא הסירו את לבבו בזה שרצה לדון דינין שבלב, ויצאת בת קול על פי שני עדים יקום דבר, וממילא הראו לו על השלישי שלא עסק בתורה מחמת כסף וזהב, שלא ידע שכך כתיב בתורה וד"ל.

ודבר זה היא בכל זמן, היינו אם אדם נותן לו שפטים, שרואה חובה לעצמו כמו שרואה בחבירו, ושופט עצמו על כך ומכריח עצמו לכך אף שלא ברצונו,¹¹ עד שיאמר רוצה אני. ולזה נרמז ימינא ושמאלא שנתן הקב"ה לאדם הם שופטים ושוטרים,¹² ואם יקיים המצוה הזאת צדק צדק תרדוף¹³, אזי יתן השי"ת לך מלך¹⁴, היינו כל מה שתעשה בין בכונה בין שלא בכונה חתום הקב"ה עליך שהוא טוב ותאריך ימים.

9

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כא/ב

רב ושמואל חד אמר חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים בקש קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת להיות כמשה יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וחד אמר בנביאים לא קם במלכים קם אלא מה אני מקיים בקש קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת לדון דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת על פי שנים עדים וגו'.

¹⁰ ספר קהלת פרק יב

(י) בקש קהלת למצוא דברי חפץ וכתוב יושר דברי אמת:

¹¹ רבינו מרמז פה להתחלת הפרשה, צווי השופטים ושוטרים.

ספר דברים פרק טז

(יח) שפטים ושוטרים נתן לך בכל שעריך אשר ידוד אלהיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק:

(יט) לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים:

(כ) צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ידוד אלהיך נתן לך:

¹² רבינו מרמז לפרשת זקן ממרא

ספר דברים פרק יז

(ט) ובאת אל הפקדים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט:

(י) ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ידוד ושמת לעשות ככל אשר יורו:

(יא) על פי התורה אשר יורו ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל:

(יב) והאיש אשר יעשה כזדון לבלתי שמע אל הפקד העמד לשרת שם את ידוד אלהיך או אל השפט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל:

(יג) וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידו עוד:

¹³ זה סוף פרשת השופטים.

¹⁴ בזה רבינו עונה על שאלתו, בענין סמיכת פרשיות שופטים, זקן ממרא ומלך, בעבודת האדם.